

REFLEXE KONEKTIVISMU V ICT KOMPETENCÍCH UČITELE

KUBRICKÝ Jan, ČR

Resumé

Příspěvek se zabývá současnou snahou integrace základních principů teorie konektivismu do modelů ICT kompetencí učitele. Autor rovněž pojednává o změnách, které si vynutily odlišný přístup v zaměření ICT kompetencí učitele od technologicko-uživatelského pojetí, k pojetí směřujícímu k rozvoji osobnosti učitele i osobnosti žáka.

Klíčová slova: Konektivismus, ICT, Kompetence učitele

CONNECTIVISM IN THE REFLECTION OF ICT COMPETENCIES OF TEACHER

Abstract

The paper deals with current efforts of integrating the basic principles of connectivism theory to the models of ICT competencies of teacher. The author also discusses the changes that necessitated a different approach in the focus of ICT competencies of teacher as techno-user concept, the concept towards the development of the personality of the teacher and the pupil's personality.

Key words: Connectivism, ICT, Competencies of Teacher

Úvod

Obsah a zaměření ICT kompetencí učitele prochází v poslední době značnou inovací. Ta vyplývá ze stále zvyšujícího se progresu vývoje ICT a souvisejícímu ovlivňování způsobu života ve společnosti. S nutnými změnami a přizpůsobením se potýká celá oblast vzdělávání. Diskutovány jsou inovace výukových metod a organizačních forem vyučování, využívání nových učebních pomůcek a didaktických prostředků, nebo zprostředkování a realizace moderních forem komunikace a sdílení poznání. V této spojitosti se v odborných kruzích setkáváme s teorií konektivismu (jinak řečeno teorií propojení).

1. Konektivismus

Konektivismus chápe učení převážně jako proces, jehož hlavní podstata je zaměřena na propojování různých informačních zdrojů, ale i propojování lidí, kteří sdílejí znalosti a komunikují prostřednictvím sítí v reálném čase. M. Šimonová (1, 2010, s. 80) míní, že „*tímto se vytvářejí mnohem širší možnosti pro získávání informací a znalostí, než při individuálním využívání moderních technologií*“. Pro současnou generaci žáků a studentů toto představuje hlavní zdroj motivace k učení a k jeho efektivnímu průběhu, což přirozeně vede k nutnosti realizace změn statického přístupu školního vzdělávání. Do popředí se proto dostávají moderní formy výuky a přístupy, které se nutně musí promítnout v obsahu a zaměření ICT kompetencí učitele. Učení založené na principech konektivismu je nejčastěji sumarizováno na následujících bodech (základní charakteristiky upraveny z prací 2 a 4):

- Během poznávání dochází k propojení specializovaných uzlů všeobecné komplexní sítě (sdílení přístupu k informačním zdrojům, znalostí).
- Poznávání je založeno na zkušenostech (použití odlišných technologií, propojování informačních zdrojů).
- Schopnost poznávat je důležitější než znalosti samé.

- Navazování a údržba spojení je podmínkou soustavného poznávání (budování komunity).
- Přítomnost (aktuálnost) je důležitým faktorem konektivistických vzdělávacích aktivit (nic nemusí být zítra pravda).
- Technologie jsou nositelem a zprostředkovatelem učení (formování struktury sítě, způsoby zpřístupnění a rozšiřování informací).
- Rozhodování je součástí vzdělávacího procesu (měnící se realita vyžaduje schopnost měnit vlastní postoje).

Uvedené body sehrávají významnou roli při stanovování moderních přístupů v zaměření ICT kompetencí učitele, které se významně přesouvají od pojetí technologického k pojetí osobnostně-socializačnímu.

2. ICT kompetence učitele v moderním pojetí

V moderním pojetí chápeme ICT kompetence učitele jako podmnožinu jeho profesních kompetencí, která ale nepředstavuje oblast ohraničenou (tj. zahrnující např. jen odborné znalosti a dovednosti spojené s využitím ICT – spadá pod informační gramotnost), ale podle současných modelů oblast provázanou a konsekventní s dalšími oblastmi profesních kompetencí učitele (oborová, pedagogická, didaktická, organizační a další). Podstata ICT kompetencí učitele tak tkví v propojení ICT s výchovně-vzdělávací činností učitele.

Současné modely ICT kompetencí učitele se přesunuly od zaměření čistě na znalosti a dovednosti učitele k lineárnímu a rovnoměrnému rozložení jak na osobnost učitele, tak na osobnost žáka jako cílového adresáta výchovně-vzdělávacího procesu. V další kapitole si představíme dva z modelů ICT kompetencí učitele, které tuto skutečnost reflektují a navíc odrážejí i výše uvedené konektivistické aspekty.

3. Modely ICT kompetencí učitele

ICT kompetence učitele jsou dnes spjaty s třemi oblastmi: 1. Inovace výukového procesu s cílem zvýšení jeho efektivity. 2. Rozvoj osobnosti učitele. 3. Zacilení na rozvoj osobnosti žáka v učení založeném na propojování zdrojů. Model odpovídající této charakteristice jsme objevili v inovativním přístupu používaném chilským ministerstvem školství. V dokumentu *Competencias y Estándares TIC para la Profesión Docente* (5), který si klade za cíl stanovit základní rámec ICT kompetencí učitele, se vychází z pěti oblastí popisujících **vztah učitele k ICT** (v jejich specifikaci uvádíme konkrétní části hodnotné pro zaměření tohoto příspěvku):

1. **Oblast etická, sociální a právní** – zaměřena primárně na učitelovy dovednosti využívat ICT jako prostředek sociálního zařazení, se kterým souvisí i nové formy socializace.
2. **Oblast pedagogická** – dovednosti učitele dodat výuce přidanou hodnotu, začleňovat ICT s cílem zvýšení efektivity výuky.
3. **Oblast profesionální** – zahrnuje jednak rozvoj sebe sama, a rovněž schopnosti učitele zprostředkovat žákům a studentům aktuálnější a účinnější rozhled v ICT, v jejich využívání a zhodnocení pro účely budování vlastní sítě informačních kanálů.
4. **Oblast technická** – zaměřena na ovládání moderních digitálních technologií, multimédií a hypermédií.
5. **Oblast organizační** – zaměřena na využívání ICT v rámci zlepšení organizace kurikula, vztahy škola-žák, škola-rodina.

Je zřejmé, že jednotlivé oblasti uvedeného modelu jsou rozprostřeny na požadované aspekty triády efektivita výuky – osobnost učitele – osobnost žáka, a jsou k nim dále dimenzovány komponenty sociálního zařazení v novém prostředí, propojování zdrojů a využívání technologií založených na konektivistických základech (především hypermédia).

Druhým modelem, který bychom v tomto kontextu rádi představili, jsou standardy americké organizace *The International Society for Technology in Education* (6). Ta je po předchozím zaměření spíše na odborné technologické znalosti a dovednosti učitelů (vyšlo v roce 2000) nově orientuje především na **rozvoj osobnosti žáků a ovlivnění výukových postupů a učení** za využití odborných znalostí a dovedností (rok 2008). V rámci jednotlivých formulací okruhů ICT kompetencí učitele (jejich znění čerpáme a doplňujeme z překladu originálu uvedeného v práci 3) uvádíme pouze ty deskriptory, které odpovídají záměru tohoto příspěvku:

1. Podpora a inspirace učení žáků a jejich tvořivosti:

- zapojují žáky do poznávání reálného světa a řešení skutečných problémů využitím technologických nástrojů a digitálních zdrojů,
- připravují přímou i virtuální spolupráci mezi žáky, učiteli i dalšími osobami za účelem poznávání.

2. Přípravují vzdělávací a hodnotící aktivity odpovídající digitálnímu věku:

- vyvíjejí technologiemi podporované vzdělávací prostředí, které umožňuje žákům uplatnit individualitu a aktivně ovlivňovat vlastní vzdělávací cíle, jejich dosažení i hodnocení úspěšnosti,
- nastavují a přizpůsobují výukové aktivity tak, aby vyhovovaly různým stylům učení, odlišným pracovním postupům a rozdílným schopnostem využívat technologie.

3. Ve své práci využívají technologie:

- disponují informační gramotností a schopností své stávající znalosti obohacovat poznáváním nových postupů,
- prostřednictvím technologií spolupracují s žáky, kolegy, rodiči a dalšími členy komunity zainteresovaných,
- vytvářejí podmínky pro optimální využití nejnovějších technologií k vyhledávání, analyzování, hodnocení a využití informačních zdrojů za účelem poznávání.

4. Budují a podporují zodpovědnost a občanství:

- propagují bezpečné, legální a etické využití technologií i získaných digitálních informací a učí respektovat autorská práva,
- vycházejí vstříc odlišným potřebám využitím strategií orientovaných na žáka a spravedlivým přidělováním přístupu k technickým nástrojům a zdrojům,
- posilují vhodné a zodpovědné chování žáků v prostředí sociálních sítí.

5. Věnují pozornost sebezdokonalování a profesnímu růstu:

- studují a aplikují nejnovější výsledky výzkumu na poli využití vzdělávacích technologií.

V jednotlivých charakteristikách je zjevný odkaz na konektivistické aspekty učení a přístupu k informacím a můžeme jej z tohoto hlediska považovat (stejně tak z hlediska zaměření na výše uvedenou triádu) za ucelený a respektující potřeby vznikající z měnícího se způsobu života ve společnosti. Lze očekávat, že oba představené modely ICT kompetencí učitele budou s postupem času a dalším vývoji ICT opět upřesňovány, nicméně jejich podstata zůstane zachována.

Závěr

Závěrem tohoto příspěvku bychom rádi vyjádřili přesvědčení, že změny, kterým se musí přizpůsobit dnešní vzdělávání a uvažované ICT kompetence učitele povedou z dlouhodobého hlediska k zlepšení úrovně vzdělanosti, a to jak žáků, tak učitelů. V krátkodobém horizontu sice mohou být vnímány (myšleno zde v silnějším vlivu hypermédií) jako ustupování tlaku požadavků informační společnosti, života obklopeného sociálními sítěmi a neosobnímu sociálnímu kontaktu, nicméně tyto formy nelze přehlížet, ale naopak hledat cesty jejich citlivé integrace do vzdělávání a využívání jejich pozitivních vlastností.

Literatura

- 1 ŠIMONOVÁ, Ivana aj. *Styly učení v aplikacích eLearningu*. 1. vyd. Hradec Králové: Miloš Vognar, 2010. ISBN 978-80-84771-44-1.
- 2 BRDIČKA, Bořivoj. Konektivismus – teorie vzdělávání v prostředí sociálních sítí. *Učitelský spomocník* [online]. 2. 9. 2008, [cit. 2013-03-14]. Dostupné z: <http://www.spomocnik.cz/pub/Konektivismus_BB08.pdf>.
- 3 BRDIČKA, Bořivoj. Nové technologické standardy ISTE pro učitele. *Učitelský spomocník* [online]. 8.9.2008, [cit. 2013-02-01]. Dostupné z: <http://www.spomocnik.cz/index.php?id_document=2262>.
- 4 ZOUNEK, Jiří. *E-learning – jedna z podob učení v moderní společnosti*. 1. vyd. Brno: MU, 2009. ISBN 978-80-210-5123-2.
- 5 *Competencias y Estándares TIC para la Profesión Docente*. [online]. Ministerio de Education Chile, 2011. [cit. 2013-03-05]. Dostupné z: <<http://www.enlaces.cl/libros/docentes/index.html>>.
- 6 International Society for Technology in Education. *Nets for teachers* [online] - [cit. 2013-03-01]. Dostupné z: <<http://www.iste.org/docs/pdfs/nets-t-standards.pdf?sfvrsn=2>>.
- 7 VAŠUTOVÁ, Jaroslava. *Profese učitele v českém vzdělávacím kontextu*. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-082-4.

Lektoroval: **PhDr. René Szotkowski, Ph.D.**

Kontaktní adresa:

Jan Kubrický, Mgr.

Katedra technické a informační výchovy, Pedagogická fakulta UP, Žižkovo nám. 5, 771 40 Olomouc, ČR, tel. 00420 585 635 806,

e-mail: jan.kubricky@upol.cz